

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на Ангелики Икономопулу

„ФУНКЦИОНАЛНИ ХЕМИСФЕРНИ АСИМЕТРИИ ПРИ УЧЕНИЦИ С НЕВРОРАЗВИТИЙНИ НАРУШЕНИЯ“,

представена за защита с цел да се получи образователната и научна степен
ДОКТОР по Педагогическа и възрастова психология

Написал становището: проф. Енчо Герганов, д-р

Дисертацията на Ангелики Икономопулу представя серия от експериментални изследвания по проблемите, свързани с функционалните хемисферни асиметрии при ученици с невrorазвитийни нарушения. Докторантката си е поставила за цел да проучи дали невrorазвитийните нарушения, които изследва, са свързани с атипични патерни на мануалното предпочитание, което е типично лявохемисферна функция, приемана за тясно свързана с езиковите и речевите функции, и/или на хемисферната доминантност за зрителното пространствено внимание, което е типично дяснохемисферна функция. Наред с това тя си поставя за цел да провери и какви са ефектите на вида на нарушението и на пола на субекта върху патерна на установените отклонения. Тази цел е декомпозирана на редица изследователски задачи с висока степен на изпълнимост и хипотези, които могат да се подложат на експериментална проверка. В изпълнение на поставените задачи тя планира експериментално изследване на функционалната церебрална латерализация на деца с пет различни вида нарушения на развитието: интелектуална недостатъчност (ИН), разстройство от аутистичния спектър (РАС), дислексия на развитието (ДР), разстройство с дефицит на вниманието и хиперактивност (РДВХ) и специфично езиково нарушение (СЕН), в съпоставителен план с функционалната церебрална латерализация на техни връстници с нормално развитие на когнитивните и езиковите функции. Дисертацията е структурирана в увод, пет глави и заключение. В първите три глави са разгледани теоретични

проблеми, свързани с функционалната специализация на човешкия мозък, невроразвитийните нарушения и мозъчната латерализация в контекста на патологията на развитието. Тук е направен много подробен преглед на повече от 200 публикации, които отразяват както проблемите в историческа перспектива, така и съвременното състояние на изследванията в тази проблемна област. Литературният обзор е целенасочен по съдържание и с необходимата достатъчност по обем. В четвърта и пета глава са представени собствените изследвания и резултатите от тях, които заемат две трети от целия обем на дисертацията. Тази структура на дисертационния труд отразява по най-добрия начин логиката на изследването и дава възможност да се открият релефно изследователските проблеми и собствените научни постижения на докторантката. Методологията на изследването, описанието на извадките от участници и процедурите за изпълнение на съответните тестови задачи са представени напълно в съответствие с установените научни стандарти. Изследователският инструментариум се състои от две методики - перформансен тест, включващ десет мануални активности, за оценка на ръкостта и задача за разполовяване на линии за оценка на зрителното пространствено внимание. Инструментариумът е широко използван в изследванията на съответните мозъчни функции е с доказана надеждност и валидност. За да оцени постоянството на мануалното предпочитание, Ангелики е тествала ръкостта на всяко дете двукратно. По аналогични причини децата са били тествани двукратно и по теста за разполовяване на линии. Получените резултати от всички тестове са подложени на анализ с адекватни статистически методи. В пета глава са дадени резултатите от тестовете по групи деца с различни нарушения на развитието и на връстниците им с нормално психично и когнитивно развитие. Докторантката дава тези резултати в четивни таблици и прегледни графики. Освен това представя и резултатите от проверката на статистическите хипотези със съответните статистически критерии – Хи квадрат при кростаблицы, Т-критерий за независими извадки и Т-критерий за зависими

извадки. Много добро впечатление ми направи и фактът, че Ангелики дава информация не само за стойностите на статистическите критерии, но и за силата на ефектите, което понастоящем е задължително изискване при описание на експериментални изследвания, но често се подценява. В последната глава в отделни раздели са дадени резултатите от междугруповите сравнения на ръкостта, междугруповите сравнения на данните от теста за разполовяване на линии, сравняване на резултатите на групите/подгрупите с различен пол по отношение на ръкостта и по отношение на теста за разполовяване на линии. Всички конкретни резултати, илюстрирани с прегледни графики и четивни таблици, са интерпретирани съдържателно в рамките на теоретичните модели и във връзка с поставените задачи и проверката на хипотезите. Докторантката е проявила завидно умение да прави обоснован преход от получените конкретни статистически данни до интерпретацията им на съдържателно равнище. Тя е успяла да обвърже логически огромните по обем експериментални данни в съответни моделни схеми и теоретични постановки. В раздела „ИЗВОДИ“ Ангелики прави 12 извода от анализа на резултатите, които по същество показват, че изследователските цели са постигнати. Едно от съществените обобщения е формулирано така: “Резултатите откриха значими различия между контролната група и всяка патологична група по отношение на ръкостта, на разполовяването на линии или и на двете, което предполага абнормална функционална латерализация при всички изследвани развитийни нарушения.”(стр. 38 от автореферата). Изследването съдържа редица ценни научни приноси, сред които като най-съществени бих посочил следните.

Получени са нови доказателства, че атипичната ръкост при популациите с невроразвитийни нарушения може да е индикатор за атипична функционална латерализация на мозъка.

Резултатите от изследванията подкрепят връзката между атипичната церебрална латерализация и развитийните нарушения и могат да се включат в

теориите за мозъчната латерализация при нарушения на развитието като доказателства на съществени теоретични постановки.

Основните резултати от дисертационното изследване са публикувани в четири статии на английски език в сборници от научни конференции с рецензентски апарат. Това прави съдържанието на дисертационния труд видимо за научната общност.

Справката за научните приноси отразява реалните научни постижения на докторантката в дисертационното ѝ изследване.

Авторефератът предава вярно и точно съдържанието на дисертацията.

В заключение ще обобщя, че изследвания в дисертацията са изпълнени на високо професионално равнище и са представени напълно в съответствие с изискванията на съвременните международни стандарти. Докторантката владее отлично съвременната методология на научните изследвания и убедено мога да твърдя, че е способна да планира и провежда успешно аналогични изследвания и в други проблемни области на своята специалност. Мога да дам най-висока оценка за дисертационното изследване и за методологическата подготовка на докторантката.

Въз основа на положителните си оценки за качествата на дисертационния труд и методологическата подготовка на докторантката предлагам да се даде образователната и научна степен „ДОКТОР“ на Ангелики Икономопулу. Призовавам уважаемите членове на Научното жури също да гласуват за това предложение.

София, 27 март 2019 г.

Подпис:

/Проф. Енчо Герганов, д-р/